

Metodický list k filmu

Jan Palach

PŘÍBĚH MLADÉHO MUŽE A JEHO ČINU



Vážení pedagogové, vážení provozovatelé kin,
nabízíme vám pro využití ke školním projekcím nový český film režiséra Roberta Sedláčka a scenáristky Evy Kantůrkové **Jan Palach**, který má premiéru symbolického 21. srpna 2018.

Na dalších stránkách najdete základní informace k tomuto snímku, který se prostřednictvím příběhu posledních měsíců života Jana Palacha vrací k tragickým událostem konce šedesátých let 20. století.

V případě zájmu o projekci se obraťte na některé z kin ve vašem okolí – ve spolupráci s ním projekci rádi zajistíme.

Film *Jan Palach* je k dispozici pro projekce ve formátech DCP, Blu-ray, DVD a MP4.

Kontakt a programování:

Zuzana Černá

Cinemart a.s.

Národní 60/28, 111 21 Praha 1

tel: 582 365 576

mobil: 602 836 993

mail: cerna@cinemart.cz

O filmu

Jan Palach. Student, který se v roce 1969 upálil na protest proti sovětské invazi do Československa. Nekompromisní mladík, který přinesl krajní oběť v touze vyburcovat národ z okupační letargie. Jméno, které u nás zná každý. Film vypráví příběh posledních měsíců Palachova života, ukazuje cestu, na níž se z milujícího syna, oddaného přítele a citlivého, přemýšlivého studenta filozofie stala „pochodeň číslo 1“.

Film pozoruje posledních několik měsíců života Jana Palacha. Pozoruje jej na základě dostupných faktických pramenů a zároveň přemýšlí, co tomu mladému muži táhlo hlavou. Jan Palach nikomu z blízkých o svém rozhodnutí dopředu neřekl. Ani nenaznačil, že by byl něčeho takového schopen. Ve filmu prochází vztahem se svou přítelkyní Helenkou, bouřlivým kolejním životem roku 1968, soužitím s mámou doma ve Všetatech, zažije studentské brigády v Kazachstánu a Francii, chodí do školy, pozoruje a mlčí. Stejně jako se od podzimu 68 mění veřejný život, ráz ulic i výrazy lidí, stává se něco s Janem. Jak to, že si ničeho nevšimla jeho dívka, máma, spolužáci? Ještě to ráno si Jan vzal od mámy svačinu, na koleji vtipkoval se spolubydlícím a před odchodem do města se vysprchoval. Kamera po celý film sleduje Janovu tvář a snaží se zachytit okamžiky rozhodnutí...



Z režijní interpretace Roberta Sedláčka

Popravdě řečeno, nepřeju si, aby Jan Palach byl inspirativním hrdinou pro moje děti. Stejně jako si nepřeju, aby moje děti, zdědí-li míru přecitlivělosti ke světu prázdných slov a frází po mně, byly společností nemilosrdně hnány hlavou proti zdi.

Proto chci vyprávět tragický příběh Jana Palacha. Příběh, který není dětsky naivním bojem proti totalitě, ale extrémním příkladem toho, kam až všudypřítomná konformita a přizpůsobivost dohnaná do krajnosti může zavést citlivého jedince. Jsou okamžiky, kdy společnost zachraňuje tvrdé, neúprosné charaktery. Jsou okamžiky, kdy naději na přežití celku dává vědomí, že existuje lidská křehkost. Kam zařadit Palacha? Kluka, který mluví s náhrobky, rád se hlasitě směje němým groteskám, místo po chodníku chodí po obrubnicích, stále si něco zapisuje, zpívá falešně a přece s radostí, knihovnu má jako starý muž, který se vrací ke kořenům a rád se sám toulá ulicemi i krajinou.

Pod jeho rakví mimo jiné psali: V hierarchii hodnot naší evropské kultury stojí na nejvyšším místě lidský život. Za činem Jana Palacha můžeme tušit rozvrat této hierarchie.

V dějinách se situace, pro kterou se hodí tento epitaf, opakují cyklicky. Nesouvisejí ani s komunismem, ani s fašismem, souvisejí prostě s neodvratnými zákonitostmi fungování lidské společnosti. S podstatou lidské povahy. V budoucnu podobná zátěžová situace nastane nepochybně zase. Je důležité zamyslet se nad Palachovým osudem, dokud se vzájemně ještě nedusíme, dýcháme svobodně a nejsme nuceni jeho příběh používat jako morální posilu, odstrašující příklad nebo zbraň.

To nejdůležitější se v tomto příběhu odehrává mimo slova. V tichu, v okamžicích, kdy se postavy odmlčí.



Tvůrci o hledání cesty k Janu Palachovi

„Vycházela jsem z ověřených pramenů. Důkladný a nesmírně cenný pramen je kniha Jiřího Lederera o Janu Palachovi. Lederer ji psal a získával pro ni autentické výpovědi krátce po Palachově smrti, a podává v ní nejen věrohodný a do značné míry i detailní obraz samotného Palacha, ale zasvěceně a v širokých politických souvislostech vysvětluje, jak a proč k tak výjimečné události došlo. Řekla bych, že kromě mimořádné ceny spolehlivého pramene je Ledererova kniha o Palachovi i jedním z nejskvělejších novinářských děl, a to i proto, že ji Lederer koncipoval, psal a zveřejnil v Petlici pod rizikem vězení.

Kromě toho z té doby existují prameny oficiální, například rozsáhlá zpráva o policejním vyšetřování průběhu a okolností Palachova sebeupálení, a taky i různé vzpomínky a komentáře lidí z Palachova okolí.

Pokud jde o mě, zúčastnili jsme se s mužem Palachova pohřbu a potom jsem po léta jezdila i s dalšími chartisty o výročí Palachovy smrti k jeho hrobu do Všetat, kde nás pokaždé policie zatkla už na nádraží a poslala zpátky do Prahy.

V sedmdesátých a osmdesátých letech žil Palachův příběh v přítomí, a že je živý a že je i širokou veřejností přijímán jako jeden z duchovních vrcholů českých dějin, prokázal bouřlivý Palachův týden v lednu roku devětaosmdesát. Napsala jsem tenkrát pro Kritický sborník esej O etice Palachova činu a myslím, že jsem v něm vyjádřila dost z toho, proč se Palachovo sebeobětování mohlo stát předzvěstí protitotalitního převratu.“

Scenáristka filmu a spisovatelka Eva Kantůrková

„Samozřejmě jsem se potkal s bratrem Jana Palacha a také s jeho hlavními kamarády – Žižkou a Bystřičanem. Oba ve filmu vystupují pod svými jmény. A víte, co bylo na těch pamětnících zajímavé? Že si ho ani jeden nepřivlastňoval. Dělal jsem portréty spousty známých lidí, ať už jako dokumentarista, nebo hrané postavy, a časté tendence vzpomínání pamětníků na někoho, kdo už není, je si ho přivlastňovat. Ale tady jsem potkal lidi (a to je pro Palacha strašně vypovídající, jakými lidmi se obklopoval), kteří si ho nepřivlastňovali. Když o něm mluvili, tak se usmívali, vzpomínali na své mládí, a Palach se tam tak mezi nimi proplétal. Přemýšleli z té vzdálenosti padesáti let o něčem, čím si už nejsou přesně jistí, jak to doopravdy bylo. Což je sympatické.

Čili Palach byl pro mě důležitý krajinou kolem něho, lidmi, které měl kolem sebe, kterými byl obklopen a kterým důvěřoval. Vůbec Jana Palacha nepatetizovali. Hluboce na mě zapůsobilo i setkání s jeho bratrem. Opatrně jsme vzpomínali, tam to pořád bolí, to jen tak neodezní. Blízcí po jeho činu zůstali poznamenáni. Kdo by nezůstal. Nenávratně zasáhl a poničil stabilitu všech blízkých kolem něho. Ten čin byl statečný vůči moci, ale byl velmi tvrdý vůči blízkým. To jsem chtěl do filmu taky jemně dostat.“

Režisér Robert Sedláček

Život Jana Palacha



Jan Palach se narodil v Praze roku 1948. Pocházel ze Všetat, kde také vyrůstal. Vystudoval gymnázium v Mělníku (v současnosti po něm pojmenované). Na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy nebyl v roce 1966 přijat pro svůj "životenský původ", i když uspěl při přijímacích zkouškách. Začal proto studovat na Vysoké škole ekonomické. V létě 1967 se zúčastnil pracovního zájezdu do Kazachstánu a v roce 1968 svůj pokus dostat se na Filozofickou fakultu zopakoval, tentokrát úspěšně. V říjnu 1968 dostal povolení

odcestovat na dovolenou do Francie, která ho velmi silně ovlivnila. Na podzim se účastnil mnohých protestních akcí proti okupaci, včetně studentské stávky. Protože však neviděl žádný významný pokrok, pravděpodobně začal uvažovat o radikálnější akci, která by probrala společnost z rezignace, do níž se postupně propadala. Podle dokumentu Poselství Jana Palacha byl ke konci roku 1968 velmi znepokojený politickou situací v Československu. Podle rozhovoru se starším Palachovým bratrem Jiřím Jan před svým činem nic nenaznačil.

Ve čtvrtek 16. ledna 1969 okolo 13:30 se v horní části Václavského náměstí v Praze polil hořlavinou a zapálil. Hořící běžel přes křižovatku od kašny pod muzeem k Washingtonově ulici, kde se jej pokusil uhasit výhybkář Dopravního podniku svým kabátem. S rozsáhlými popáleninami byl převezen na Kliniku popálenin FNKV a LFH UK v pražské Legerově ulici. Zde s ním byl na magnetofonový pásek natočen krátký rozhovor, v němž Palach hovořil o příčině svého činu. V záznamu se zmiňuje o pasivitě lidí, vystupuje proti rozšiřování Zpráv – deníku vydávaného sovětskými okupanty, a požaduje generální stávku. Z rozhovoru je patrné, že byl pod utišujícími léky a měl značné bolesti. Svůj čin nenazval sebevraždou, ale akcí.

Palachova matka se o činu svého syna dozvěděla až z novin spolucestujícího ve vlaku a starší bratr Jiří se o Janově popálení dozvěděl z telefonátu z pražské nemocnice, ale nedozvěděl se, proč byl popálen. O chvíli později však z rozhlasu slyšel, že se pokusil upálit jednadvacetiletý student filozofické fakulty J. P. a vše se mu spojilo dohromady. Jan Palach zemřel v neděli 19. ledna 1969 v 15:30, tři dny po svém činu.

V lednu 2009 bylo zveřejněno, že historici objevili dokument, podle kterého Palach v lednu 1969 chtěl, aby studenti obsadili budovu rozhlasu. Jan Palach svůj návrh odeslal 10 dnů před svou sebevraždou v dopisu adresovaném tehdejšímu studentskému vůdci Luboši Holečkovi. Dokument objevil historik Petr Blažek, který se pokusil sestavit co nejpřesnější rekonstrukci událostí, které předcházely Palachovu sebeupálení, samotný čin i následné události včetně vyšetřování příslušníky Veřejné bezpečnosti. O svém posledním činu se ovšem před jeho vykonáním nikomu nezmínil. Inspirací Palachovi bylo sebeupálení vietnamských buddhistických mnichů na protest proti perzekuci buddhistů v Jižním Vietnamu.

O tom, že čin Jana Palacha nebyl krokem zoufalého a nešťastného člověka, svědčí prepis rozhovoru, který s Palachem před jeho smrtí natočila ošetřovatelka Zdenka Kmuníčková. Palach jí sdělil, že k tomu, aby se zapálil, potřeboval vztek.

60. léta v Československu a pražské jaro 1968

Šedesátá léta se nesla v duchu uvolňování politického i kulturního života, docházelo ke kritice neměnnosti stávajícího režimu a ke snahám o návrat k původním myšlenkám Karla Marxe. V kultuře se uvolnění projevovalo odpoutáním od stranickosti k tvůrčí svobodě. Ze známých osobností jmenujme alespoň některé – Miloš Forman, Jiří Menzel, Věra Chytilová, Milan Kundera, Ivan Klíma, Bohumil Hrabal, Ludvík Vaculík, Milan Uhde, Václav Havel, či dvojice z nové scény Semafor Suchý & Šlitr.

Potřeba reformy postihla především hospodářství – souhra různých faktorů od neúrody, přes karibskou krizi až po přírodní kalamity v první polovině šedesátých let ještě více umocnila málo výkonný systém řízení ekonomiky. Hlavní osobou zasazující se o změnu byl ředitel Ekonomického ústavu Ota Šik, kterému se podařilo získat na svou stranu i prezidenta Novotného.

Návrh na zdokonalení řízení hospodářství byl na tehdejší dobu skutečný trhák – mluví se v této souvislosti o plánovaném tržním hospodářství, kde se plánuje pouze základní směr vývoje, přičemž o zbytek se postará „neviditelná ruka trhu“. Podniky by měly být zodpovědné za své hospodaření a měly by být více samostatné. Plnění plánu by nemělo být dále měřítkem výkonnosti, tím by se měl stát hrubý národní důchod.

V 60. letech se mimo jiné začíná zlepšovat informovanost občanů ČSSR o situaci na Západě → zahraniční signál byl sice i nadále rušen, vzrůstal však počet lidí, kteří mohli do kapitalistických států vycestovat. V roce 1965 vyjelo na Západ asi 168 000 našich občanů, v roce 1967 již více než 300 000.

Cílem reformistů bylo provést plánovanou hospodářskou reformu, odstranit starý systém, který ztělesňoval prezident Novotný a další uvolnění společenských poměrů – vzhledem k tomu, že se jednalo o reformu zevnitř, tak vše samozřejmě pod kontrolou KSČ. Cílový stav se také někdy nazývá jako „socialismus s lidskou tváří“ (často diskutovány byly justiční vraždy a jiná zvěrstva komunistického režimu počátku padesátých let).

V lednu 1968 vystřídal ve funkci tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného Alexander Dubček. Mezi další představitele reformního nebo také obrodného proudu řadíme J. Smrkovského, O. Černíka, Z. Mlynáře či C. Císaře.

O slovo se začaly hlásit také dříve zakázané či zaniklé organizace – v březnu byl ustaven přípravný výbor pro obnovu Junáka; objevily se rovněž snahy o obnovu Sokola. Zaujmout své místo ve společnosti se pokusily také církve.

Postupně se také objevovaly požadavky na založení dalších politických subjektů a stran (i když stále jen na bázi socialismu). V březnu 1968 došlo k založení antikomunistického Klubu angažovaných nestraníků (KAN). Další podobnou organizací byl Klub obětí odsouzených na základě zákona 231/48 Sb. na ochranu republiky (zkráceně K 231). Zazněl rovněž požadavek na zrušení odstavce o vedoucí roli KSČ ve společnosti.

22. března 1968 odstoupil prezident Novotný a na jeho místo 30. března 1968 nastoupil generál Ludvík Svoboda. Personální změny nastaly rovněž na dalších

místech – předsedou vlády se stal Oldřich Černík; předsedou Národního shromáždění pak Josef Smrkovský.

Upřesnění podoby, stanovení cílů i způsobu provádění reformy bylo definováno v rámci Akčního programu KSČ, který byl přijat 5. dubna 1968. Obsahoval změny, které chtěli komunisté provést jak v politické oblasti, tak v oblasti ekonomické i kulturní. V ekonomické oblasti plán obsahoval zavedení některých principů tržního podnikání – hlavním cílem měl být zisk podniků a tyto měly být více samostatné. Neřešil ovšem požadavek na existenci více politických stran a nezaručoval vytvoření skutečné demokracie.

Cesta, kterou se reforma v akčním programu ubírala, získávala spíše odpůrce – a to na obou stranách: konzervativci nechtěli připustit přeměny ve vedení KSČ, na druhou stranu liberálové chtěli dosáhnout skutečné demokracie, kam akční program nesměřoval. Navíc zde byla nesouhlasná vyjádření ostatních socialistických států, především pak Sovětského svazu, který obviňoval KSČ z otevírání dveří kontrarevolucionářům.

Pod obavou z utišení nastoupené cestě k reformě stávajícího režimu, „na podporu dalšího rozvoje reformního procesu v Československu, označovaného jako Pražské jaro“, bylo 27. června 1968 vydáno prohlášení, které otiskly Literární listy, Práce, Zemědělské noviny i Mladá fronta – výzva *Dva tisíce slov*, která patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. Text byl vypracován spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem.

Jelikož stále nedocházelo k převaze ani jednoho ze dvou hlavních proudů uvnitř KSČ, bylo rozhodnuto o svolání mimořádného sjezdu Komunistické strany, který byl svolán na 9. září 1968. Mezitím se 15. července na schůzce ve Varšavě dohodli představitelé Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR na schválení otevřeného dopisu Komunistické straně Československa, ve kterém označili situaci za katastrofickou, vážně varovali a hrozili českým reformistům. Zároveň začali s přípravou na vojenské řešení nastalé situace. Po zveřejnění otevřeného dopisu se však Československá společnost přiklonila na stranu reformistů, kteří získali obdiv a popularitu.

Od 27. července až do 1. srpna se konalo jednání vedení KSSS a KSČ v železničním vagóně v Čierne nad Tisou (železniční hraniční přechod mezi ČSSR a SSSR). Na něm představitelé KSČ uklidňovali Sověty, že mají situaci pevně v rukou a zavázali se bojovat proti antisocialistickým silám.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že po tomto jednání došlo k uklidnění situace, ani zdaleka tomu tak nebylo. Hned 3. srpna se v Bratislavě sešli představitelé „varšavské pětky“ (Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR) a KSČ. Konzervativci tam ze strachu před ztrátou vlivu a moci ve státě oficiálně předali „zvací dopis“ sovětskému vedení, ve kterém jej žádali o pomoc proti kontrarevoluci. 18. srpna na zasedání „varšavské pětky“ v Moskvě bylo na základě tohoto zvacího dopisu rozhodnuto o uskutečnění vojenské intervence do Československa. Současně s vojenským zásahem bylo domluveno převzetí moci konzervativním křídlem KSČ.

Dubček, Černík, Smrkovský, a další byli zatčeni a odvezeni do Sovětského svazu. Odpor celého obyvatelstva k vojenské intervenci byl tak obrovský, že k žádnému vyhlášení dělnicko-rolnické vlády konzervativci jako byl Biľak, Kolder, Indra, Švestka nebo Kapek, kteří „varšavskou pětku“ pozvali, vůbec nedošlo. Okupanti tedy museli jednat s původní, „kontrarevoluční“ vládou.

Již 21. srpna byla obsazena většina důležitých měst. Celkově se na území Československa pohybovalo na 750 000 vojáků, více než šest tisíc tanků, necelá tisícovka letadel a spousta další techniky. Invaze si vyžádala také své oběti – více než 70 mrtvých a 700 zraněných občanů ČSSR.

Dalšího dne, 22. srpna, byla vojenská intervence odmítnuta rovněž Národním shromážděním. Sjezd KSČ se sešel téhož dne ve vysočanské továrně ČKD. Přítomno bylo téměř 80% z 1543 zvolených delegátů. Výsledkem bylo zvolení nového ÚV v čele s Alexandrem Dubčekem, který byl vězněn v SSSR.

23. srpna 1968 byla v Moskvě na žádost prezidenta Ludvíka Svobody zahájena jednání mezi Sovětským svazem a Československem, které představovali kromě prezidenta Svobody i zatčení straníci. Výsledkem čtyřdenního jednání byl tzv. moskevský protokol, který až na Františka Kriegela podepsalo všech 25 českých a slovenských politiků. Zakázána byla činnost všech organizací, které vznikly během Pražského jara, byla opět zavedena stranická kontrola médií, byly zakázány ostatní politické subjekty, bylo zrušeno usnesení sjezdu KSČ ve Vysočanech a vliv nevyhovujících reformně laděných komunistů byl postupně snižován.

Demokratický svět invazi „spřátelených vojsk“ Varšavské smlouvy do Československa jednoznačně odsoudil, byl jí však více méně velmi zaskočen, a proto se i ze strachu omezil jen na neúčinné, třebaže upřímně míněné projevy solidarity. Především Rakousko mělo značné obavy o možné intervenci vojsk na jejich území.

Zdroj: <http://www.dejepis.com>

Autor, revidující: Václav Němec, David Barek

Počátky normalizace v Československu

Navzdory očekávání některých politiků z Československa okupační vojska po zásahu neodešla – do konce roku 1968 sice odešly jednotky všech menších států, avšak sovětská vojska v Československu zůstala a nejrůznějším způsobem se vměšovala do vnitřních záležitostí Československé republiky. V říjnu 1968 byla mezi ČSSR a SSSR podepsána smlouva „o dočasném pobytu sovětských vojsk“.

27. října 1968 byl k radosti Slováků přijat zákon o federativním uspořádání Československa, který stanovil republiku jako federaci dvou států – České socialistické republiky (ČSR) a Slovenské socialistické republiky (SSR).

Porevoluční vývoj a přítomnost okupačních vojsk se samozřejmě neobešla zcela bez protestních akcí – demonstrace se konala jak 28. října, tak 6. a 7. listopadu 1968. Zklamání a rezignace na řešení problémů vlasti bylo vyjádřeno tragickým protestem studenta Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jana Palacha, který se 16. ledna 1969 před budovou Národního muzea v Praze upálil. Jeho pohřeb, který se konal 25. ledna, se stal další protestní akcí proti stále pokračující okupaci. Tato i další sebevraždy (Jan Zajíc, Evžen Plocek) sice veřejností otřásl, na politické dění bohužel neměly většího vlivu.

Celá situace vyvrcholila odstoupením Alexandra Dubčeka z funkce tajemníka ÚV KSČ a nástupem Gustáva Husáka, na kterém se shodli českoslovenští i sovětské komunisty. Ten podle očekávání Moskvy začal ihned s vykonáváním přání sovětských soudruhů.

Alois Indra, který byl jedním z těch, kteří pozvali vojska k „osvobození“ Československa, nastoupil do funkce předsedy Národního shromáždění. Vliv dostali rovněž další „věrní“ – Vasil Bil’ak, Jozef Lenárt, Jan Fojtík, Lubomír Štrougal a další.

Následovaly prověrky celé členské základny strany a především všech těch, kteří zastávali nějaké funkce ve straně. Během těchto čistek bylo z KSČ vyloučeno 30 000 členů. Vyloučení se však většinou neobešlo i bez další perzekuce – vyloučení ze současného zaměstnání, přeřazení na neatraktivní a neodpovídající pracovní pozici bez možnosti postupu, přestěhování do menšího bytu, následky nesli často i rodinní příslušníci.

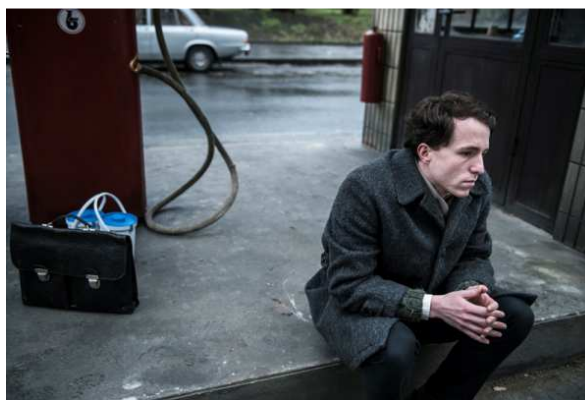
Do konce listopadu 1968 byla probřežněvovská frakce vedení KSČ v podstatě zformována a zahájila svůj nástup k moci → očista společnosti.

Poslední masový projev nespokojenosti nastal při prvním výročí okupace 21. srpna 1969 na pražském Václavském náměstí. Souborem opatření nového vedení KSČ se však nálada ve společnosti změnila natolik, že k další takto masové demonstraci došlo až v listopadu 1989, tedy za dvacet let.

Následkem těchto skutečností byl masový vzestup emigrace. Tzv. osmašedesátníků, kteří do podzimu 1969 opustili Československo, bylo více než 80 000.

Zdroj: <http://www.dejepis.com>

Autor, revidující: Václav Němec, David Barek



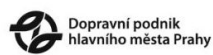
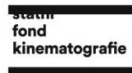
Jan Palach

Stopáž:	124 min
Formáty:	2D DCP, Blu-ray, DVD, MP4
Premiéra:	21. 8. 2018
Přístupnost:	nevhodné pro děti do 12 let
Žánr:	drama
Režie:	Robert Sedláček
Hrají:	Viktor Zavadil, Zuzana Bydžovská, Denisa Barešová, Kristína Kanátová, Michal Balcar, Karel Jirák, Jan Vondráček
Scénář:	Eva Kantůrková
Studio:	Cineart TV Prague

PRODUCENTI



PARTNEŘI



Pardubice

DISTRIBUCE



MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

